

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 183, GOD. XII, BEOGRAD, UTORAK, 16. MAJ 2017.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 20. juna 2017.

UVODNA REČ

Arian Leka

SHARING THE SAME SHELF. WE'RE NOT SHARING THE SAME DREAMS. ANYMORE...

EMULATION: SIMULACRA&SIMULATION

Lista Mišela Fukoa o heterotopijskim prostorima¹ – na kojoj on uključuje muzeje i bolnice, motele i zatvore, javne kuće za odmor i groblja, nordijske saune ili pak orijentalni hamam – može se obogatiti i knjižarama. Ako se malo duže razmisli, može se uočiti da knjižare pohranjuju arhetip čiste heterotopijske zone, bez obzira na činjenicu gde se one nalaze: u balkanskoj provinciji ili u nekom velikom evropskom gradu. Inteliktualno je reći da su knjižare fantazmagorijska bića, kentauriska stvorenja, gde se prostori sukobljavaju. Cool! Da. Ali ti čitaće, koji dolazi iz sumornog totalitarnog nasleđa, koji si prezasićen zloupotrebom egzotike nasilja, krvi i silovanja, i koji želiš čitati dobru književnost, bez obzira iz koje zemlje na kugli zemaljskoj ona dolazi, nemoj da idealizuješ knjižare Jugoistočne Evrope, Balkana ili Haemusa, kako se nekada zvao. Drugima ostavi naivnost. Zamišljanje naših knjižara kao prostora istovremeno u i izvan vremena predstavlja hinjenu naivnost koliko i dijetetska pića sadrže skrivenog šećera i kalorije.

Knjižara na javnim prostorima naših gradova nije smislila ništa novo. Nakon dvoumljenja između oblika muzeja i peripatetičkog šetališta, knjižara je na Balkanu ojačala model mesta gde se ljudi okupljaju ne da bi razmenjivali mišljenja, već da među sobom utole čežnju razgovorima ugodnim, da sole pamet, i prodaju svoju robu. To je jednostavno kulturni i politički prostor unutar prostora za trgovinu. U knjižari balkanskih metropola model agore je imitiran do degradacije. Ništa se drugo nije dogodilo, osim kapitalističke evolucije. Darvinu se sviđa Marks. Trocki u pola cene, na istom štandu sa Mein Kampf-om, kulinarske knjige i istorije o etničkim ratovima. Pax.

Pogledaj istini u lice, *homo balkanicus*. Jesmo li ili nismo deca distopija? Među svim izmišljenim vrstama knjižara, naše su knjižare drugačije, zar ne? Zajedno sa idealizmom, konzumerizam je oplodio i našu iluziju. Ti znaš. U knjižarama Balkana vodi se borba za opstanak, i da bi postao neki faktor. U knjižarama naših gradova se ne vodi borba za kulturne prostore. U ovim se knjižarama vodi borba za uticaj i putem geopolitike. Prosto rečeno: drugačije od verovanja Ralfa Valda Emersona, koje je iznosio prilikom pisanja o istoriji i bibliografijama, u

knjižarama Jugoistočne Evrope, gde spadaju i naše dve zemlje, vodi se borba za osvajanje teritorija.

Ove su mi se misli vrzmale po glavi pre nekoliko dana dok sam hodao među policama jedne od većih knjižara u Tirani. Našao sam se tu 23. aprila, na Svetski dan knjige, i dok sam hodao među imitacijama korintskih stubova, upitao sam zaposlene da nije bilo povećanog interesovanja tokom tog dana za knjige koje smo mi objavili u poslednje vreme? Autori iz našeg regiona – Crnogorci, Srbi, Makedonci, Bosanci, Slovenci, Hrvati. Dija-log sa ljubaznim prodavcem knjiga je tekao u skladu sa zahtevima klasične dramaturgije:

Ja: Gde možemo da bolje izložimo naše knjige, a da budu vidljivije? On: U izložbenom prostoru nove knjige? Ja: Kako ih obično klasifikujete? Kako čitalac može naći balkansku književnost, koju mi izdajemo? Kako upućujete čitaoca kada vam traže autore iz našeg regiona? On: Književnost klasifikujemo po zemljama i jezicima. Francuska književnost. Italijanska književnost. Engleska književnost. Ja: A književnost regiona, gde? Gde stoji balkanska književnost? On: Pripojili smo je ruskoj književnosti. Poverovah svojim ušima, ali oko je ipak oko. Zato priđoh i videh da sve što smo objavili od savremenih autora regiona, romani i poezija, knjige Srđana Valjarevića, Daše Drndić, Georgi Gospodinova, Jurija Hudolina, Tomaža Šalamuna, Luana Starove, Enesa Karića, Ognjena Spahića, Vladimira Arsenijevića, Nikole Madžirova, Aleka Popova, Ede Popovića, Renata Baretića, Emira Imamovića Pirketa, Draga Jančara bile su ščućurene ukoso na ruskoj teritoriji. Čak neke od njih su se bile uvukle duboko ispod pazuha heterotopijskog prostora tog štanda ruske književnosti u albanskoj knjižari. *Geo Libris. Brothers in Arms with Russian Literature. Ex Libris. Sharing the same shelf. We're not sharing the same dreams. Anymore.* Ovo je predodžba. Nepostojeće carstvo se iznova stvaralo u policama knjižare. Pisci svih zemalja sa zajedničkim nasleđem i prošlošću, inženjeri du-

Fotografije u broju: Arian Leka, graffiti u Tirani

ša, kako vas je Staljin zvao, ujedinite se u imaginarnom prostoru. Heterotopija krize, devijacije, rituala ili pročišćenja? Mapa je važnija od teritorije. Prošlost je važnija od budućnosti. Simulakrum. Simulacija.²

Ovo je bila panorama jedne knjižare u Tirani. A u knjižari u Be-

Beton specijal: Savremena književnost iz Albanije

Arian Leka: Uvodna reč

Ardijan-Kristijan Kučuku: I.o.l.

Iljet Aličkaj: Naporni pokušaji ulaska bez spozivnice na mondenski prijem

Lindita Arapi: Tirana bez prijatelja

Marikljene Ničo: Izvan krajolika

Sabina Veizaj: Polubol

Prevod sa albanskog: (priče) Anton Berišaj,
(pesme) Škeljzen Malići
Izbor: Arian Leka

ogradu, u Sarajevu, u Podgorici, u Zagrebu, u Skoplju ili u Ljubljani, pod pazuhom koje književnosti bi bilo uvučeno ono malo prevoda iz albanske književnosti? Da li albanska književnost postaje sedmom republikom bivše Jugoslavije? Da li bi bila deo arapskog sveta ili bi se spajala sa Ukrajinom? Je li evropska ili ni Istok ni Zapad?

Koristeći to u kontekstu poznavanja naših književnosti od strane suseda, ustvrdio bih da je, i 10. godina nakon smrti, Žan Bodrjari bio u pravu. U našem slučaju susedstvo nije ništa drugo osim zaštitna zona – remodeliranje, dezinfekcija, snobovski i pročišćujući projekat – ali iznad svega, u figurativnom smislu, susedstvo je mašina za stvaranje i proizvodnju praznine, odsustvo drugog, koji stoji naspram i do nas.

PRESEČENI ČVOR – PRONAĐENA NIT

Isprva sam mislio da kratko pišem o svakom od autora predstavljenih u ovoj publikaciji. Promenio sam mišljenje, u vreme dok sam pisao. Osim što bi predstavljalo ponavljanje (već sam to učinio u dve prethodne antologije, na hrvatskom i crnogorskom jeziku), to bi bilo i kršenje ljudskih prava čitaoca. Bio bi

to i oblik diktata nad onima koji žele da otkriju vrednosti bez vodiča.

Ali, šta se može kazati, s one strane poznatih činjenica, da albanska književnost, kao uostalom i Albanija, ostaju malo poznate i za jednog takoreći pograničnog suseda kao što je Srbija? Nepoznavanje se pripisuje političkom faktoru obeju strana, kao i onom kulturnom, koji je uspostavio zanemarljiv broj mostova koje čine prevodioci, iako katedra albanologije u Beogradu ostaje među najstarijim katedrama albanskog jezika. Mislim da za čitaoca ove činjenice imaju malo značaja. Više interesa bi moglo da ima ono što se dešava u današnjim književnim tokovima i njihovim odnosima sa prošlošću.

Da bih odgovorio na ova dva pitanja, iskoristiću dva mita. Prvi je mit čvora, koji se vezuje za kralja Frigije, Gordija, i za onog koji je presekao taj čvor, Aleksandra Velikog. Drugi se tiče mita lavi-rinta, Arijadnine niti i minotaura.

Same autore savremene albanske književnosti, kako one koji su počeli da se pojavljuju nakon 1990. godine, ali i

one koji su objavljivali pre toga i nastavljaju da pišu i dan danas, zamišljam kako učestvuju istovremeno u oba ova procesa. Prvi proces podrazumeva presecanje čvora, koji drži albansku književnost vezanu sa književnim nasleđem, strukturama, pis-mom i književnim formama ili promocije prošlosti. ➔

Ardijan Kučuku (književni sinonim: Ardijan-Kristijan Kučuku), autor je koji piše na albanskom i na rumunskom jeziku, dramski pisac, esejista, izdavač i prevodilac, autor više od 45 knjiga. Rođen je 23. avgusta 1969. u Pogradecu, u Albaniji. Završio je Fakultet istorije i filologije u Tirani 1991. godine. Predavač je i doktor komparativne književnosti na Univerzitetu u Bukureštu i rektor rumunskog Univerziteta nauka i umetnosti „Gheorghe Cristea“ u Bukureštu. Od 2013. godine izvršni je predsednik Evropske akademije izvođačkih umetnosti. Mnoga od Kučukovih književnih dela prevedena su na više od deset stranih jezika.

Ardian-Christian Kycyku (Ardijan-Kristijan Kučuku)

L.O.L

Uzalud se mučite, poštovani moji, podsmevao se Profa, ako niste u stanju ni da ovlaš skicirate nekoliko veoma jednostavnih stvari, kao što je na primer smrt. Ili ni smrt nije više tako jednostavna kao u mom detinjstvu?! Već je bilo prošlo tri sata od *onih* balkanskih i nigde na zidu se nije razaznao neki trag smrti. Al’ ni neki trag života dostojan radoznalosti se nije dao primetiti. Inače, bio je to veoma naporan dan. Za samo 24 sata čovečanstvo je proslavljalo Svetski i/ili Međunarodni dan: *Pozorišta lutaka, Dece ulice, Down sindroma, Borbe za iskorenjivanje rasizma, Borbe protiv nesanice i Poezije*. S druge strane, neki od *njih* su Profi promenili nadimak i potajno su ga zvali *Star* (od Staratelj).

– Jel’ ti se sviđa, Stare – upita ga jedan od njih.

Ne hajuci za taj podsmevajući nadimak, Profa ispravi naočare i zagleda se u zid.

– Ako bi mi još samo rekao šta si hteo da kažeš...

Umetnici su stajali poredani pred zidom koji je bio određen za skidanje uroka, i stvarali. Ne zna se odakle je bila stigla direktiva da se još uvek *slobodni* zidovi u naselju pokriju slikama, crtežima, mudrim izrekama i znacima, ali činilo se da je dečurlija bila nadahnuta. I nije to bilo nadahnuće koje je izviralo iz nekog detinjastog ludovanja, niti čak od nekog nasleđenog. Sa ispucalih, prljavih i trošnih zidova trebalo je slikama skinuti uroke. Jer nije se uzalud govorilo: *mozak postaje ono što oči vide*. Vremenom, takoreći nijedan zid neće ostati prazan, nem, jednobojan ili „besmislen“. Umesto nekadašnjeg zida, oči prolaznika, posebno onih koji nisu znali što je to govoriti sam sa sobom, mogle su već sada da zapaze čudan prizor, koji je trebalo odgonetati. U i oko njega, među molerskim merdevinama, razbarušenih glava i ručica uprljanih boja-ma, koje nisu podsećale ni na kakav zločin ni na potrebu da se ruke operu, pokolenje budućnosti, *ono koje će nam isplaćivati penzije*, kako se obično zvalo, pokušavalo je da se izrazi što jasnije, što ubedljivije. A ako je istina da Bog gleda svet očima dece, pomislio je Profa, bilo je lako zamisliti užas i patnje Boga. Jer, nisi mogao verovati da je svet postao tako neshvatljiv. S druge strane, makar i samo za učešće, koliko god kratko i mutno, u patnji Boga, dan je zasluživao svu tu muku.

– Evropa, Stare, Evropa! – reče dečkić.

– Evropa?!

– Da, da, Evropa. Sada. Na vrhuncu krize...

Al’ ja ne vidim ništa sem nešto kao dupe, uzvрати mu Profa nečujno. Duple, ili bokerske rukavice, ili stilizovane sise, il’ dve bombe. I tako redom... Kako se Evropa može predstaviti na ovakav način?!

– Možda je to suviše dubokoumno za ostale kolege – doda on. Da nisi pomišljao na interesne sfere?

– Imam ja sfere, imam ja sfere! – upade jedna devojka. Evo, pogledajte kakve sam *savršeno kružne sfere* napravila...

Profa još uvek nije bio shvatio da, zahvaljujući nekim napravama od onih vrhunske tehnologije, sfere su se već bile pretvorile u kvadrate, sa po jednom kao od krvi crvenom tačkom na rubo-

Editorial: Shkrimtar + e
Mira Meksi
Silvana Leka

Forugh Farrokhzad
Flutura Açka
Elife Krasniqi
Margaret Atwood
Rea Toplani
Ana Kove
Blanca Andreu
Gentiana Minga
Adrienne Rich
Ervin Halili
Aida Baro
Goliarda Sapienza
Elona Çuliq
Alda Merini
Natasha Lushaj
Isa Rugi
Lindita Komani
Amal Musa
Beti Njuma
Adriana Moni
Elena Prendjova
Lindita Ahmeti
Hilda Hilt
Suadela Balliu
Sabina Veizaj
Joumana Haddad
Sarah Kirsch
Erina Çoku

vima. Bile su tri tačke. Dve u prvoj kvadratnoj sferi i jedna u drugom okruglom kvadratu.

– To su i oči – objasni devojka. Ali su, *istovremeno*, i planete, neoprostive greške, loptice sa crvenim dlačicama... Eh, ostaje puno da se priča... Oči (*čije i gde?*) koje nas gledaju, reče Profa u sebi.

Ponavljajući nesvesno starostavno balkansko pitanje (*Zar su ti oči bile na dupetu?!*), Profa je počeo da se po ko zna koji put kreće ispred zida, čuteći, kako ne bi privlačio pažnju. Dvadeset i dvoje dece nije imalo još mnogo posla, iako je sve vreme izgledalo kao da su još na početku – i to ne zbog toga što su radili nešto što bi ti uradio mnogo bolje. Samo devojka koja je donela kistove, boje, vaze sa vodom i krpe za čišćenje nije radila. Bila je jedina koja je crtala, a da to niko od nje nije tražio, i sada su je bili odredili da pomaže kolegama koji su se pentrali ka gornjim rubovima dela, ne mešajući se i ne odgovarajući na sve ređa pitanja. Povremeno bi im dodavala poneki kist, boju; ponekad bi im držala *sandwich*-e, kako bi oni mogli da jedu iz čistih ruku. Svi su bili gladni, niko se nije zahvaljivao. – A ti?! – u čudu će Profa.

– Nije bilo mesta za mene – odgovori devojka.

– Zar tebe ne zovu *Umetnica?*!

– Da...

– Ili su ti dali nadimak *Umetnica* pošto za tebe nikad nema mesta?

Devojka se osmehnu kao da je nekog drugog uzrasta.

– Možda je umetnik taj koji pomaže da se hrane...

– Želiš da ti napravimo mesta? Možda i ti imaš potrebu da se izražavaš...

– Ne, hvala... Mogu da se izražavam i kući, na papiru.

– Zar ti ne izgleda da je to neka vrsta izdaje?

– Ne. To je samo ispomoć u prehrani...

Profa se prisetio kako je, pre godinu dana, ova Umetnica imala trenutak zabune ispred table i, umesto da kaže *svinjski grip* i *finansijska kriza*, ona je izgovorila *svinjska kriza* i *finansijski grip*. Ostali su umirali od smeha, neki plakali od smeha, a neki su se smejali na sav glas.

Profa je koraknuo dalje, sa dosadom koju je dobro obuzdavao, kao da je imao dugogodišnje iskustvo zatvorskog čuvara, i nije se osećao baš najbolje. Imao je utisak kao da će se za tren oka deca okrenuti njemu, sada već starom i iznemoglom, pokrivenog lancima i dronjcima, spremnog za streljanje. A iza njegovih leđa, odred vojnika malo starijih od osuđenika će rešetati mecima, nečujno, kao kad bi vršili naučno istraživanje na oslikanom zidu.

– Ko završi, neka pređe ovamo – reče Profa. Al’ bez buke, jer nije vreme da smetamo kolegama. Jasno?

Jasno, ali oni nisu završavali tako lako. To dolazi usled poroka uništavanja, mislio je Profa. Izgradnja ima neki svoj kraj, ona te zasiti. A uništavanje te uvek ostavlja nezadovoljnim. Ništa nije u stanju da te ubedi *da nisi mogao* nešto ili nekoga uništiti *bolje od toga* ■ ■ ■

SABINA VEIZAJ /Sabina Veizaj/ rođena 1982, diplomirala je novinarstvo na Univerzitetu u Tirani. Objavila je zbirku poezije *Mahovina sutona* (Myshku i muzgut, 2014). Dobitnica je prve nagrade na Međunarodnom festivalu poezije u Podujevu (2012), i učesnica je na međunarodnom festivalu *Poeteka* (2012 i 2013). Objavljuje poeziju u časopisima i literarnim prikazima u Albaniji. Živi u Tirani.

Sabina Veizaj

POLUBOL

svi se ljudi plaše smrti a umiru tako lako strah ih je planina a odlaze bez pozdrava boje se gladi a punih stomaka srču kafu na suncu!

strepe od svega a kame im slatke, igraju se ljubavi s vatrom

moja lutanja van sebe i u sebi počinju uvek ispočetka

hoću da živim za sebe i za vas, a tako je teško biti i hteti malo!

i tako je teško biti s vama!

mislim da ću zaboraviti saosećajnost

baš kao moja zemlja

kao naša zemlja

MAJKE

Moje su mi paranoične sheme diktirale:

Sve su majke plemenite kao moja mati

... ali žene su kurve, kurve su i muškarci

I, OHHHHH Bože, kurve su i majke!

Kurve majke zatrudneće na rujnoj mesečini

Uz grmljavinu kakvu nećeš čuti za života

Drama će zaspati pod jastucima straha

Sveće će skrivati krokodilske suze

Zgranutost ukrotiti ako se osedla

Majke kurve kriju identitete

Trbuhe ko zna koliko umnožene

Majke kurve abortiraju, a strah ih je

Iskvarenog morala.

Igraju licemerno po šatorima

Koji su ih čitavog života branili od oluja

Majke kurve pretvaraju se da vole decu

I OČEVE, koje!?

Ah, majke, majke koje obeščašćuju svoju decu

I ostavljaju ih ranjene

Majke kao računске mašine

Penju se stepeništem lepih očiju i osmeha

Majke, porculanske lutke, kojima su

Deca i muževi teret, a opet ne mogu bez njih...

Ah, jadan trbuh!

Materica što proizvodi katran i nevinu decu

Kurve majke, pomahnitalih utroba u svakom dobu i mestu

Od Ekvatora do Severnog pola

Ah, majko moja, moje božanstvo!

Ti koja značiš razliku među trbusima!

Ti koja si od plemenitih majki

Ti koja si žena što daje ljubav,

I ljubav je tvoja

Od Prave majke! ■

Marikljena Ničo

IZVAN KRAJOLIKA

Neće više biti čekanja u ovo doba.

Znam da sam na putu kojim nema dalje.

Moram da se vraćam unazad više puta dnevno.

Moram da se popnem nekoliko stepenica više.

Ovaj je grad svakojaki,

od onih malih, nedovoljnih,

i gde ti ljudi posvećuju suvišnu pažnju

a škrti su u ljubavi.

Jesen je sivo gola

i ne skriva više svoj pol.

Reći nikada ne mogu biti toliko poetične koliko bi neki želeli,

niti stihovi fanatično dosledni metrici.

U najmanju ruku, reći treba da daju mogućnost za pisanje

kako da se spasimo od svega ovoga ■

ONA MI GOVORI O LETENJU

Ona golubovima daje hleb i vazduh.

Pripoveda mi da let belih ptica

nije poput leta orlova.

Daje mi nevidljive darove

i tiho čeka da naučim darivati.

Traži da joj navodnjavam drvo

što joj raste među prstima.

Kaže mi da je udomila vevericu na pupku.

Mi izlazimo i sakupljamo lešnike i lišće

pre nego što sve oduva i zatre Deda Mraz.

Ona me uči kako da savladam duge puteve

kada me umor savlada i peva mi onu pesmu

koju sam nekada sanjala, u detinjstvu ■

MARIKLJENA NIČO /Mariklena Niço/ je rođena 1978. u Korči. Studirala je albanski jezik i književnost na Univerzitetu u Tirani. Predaje književnost u srednjoj školi u rodnom gradu. Objavila je zbirku poezije *Šuma muza* (Pylli i muzave). Živi u Korči.